

In *Magazijn van Nederlandsche Taalkunde*, 5de jaargang (1851) begint op bladzijde 43 een „Lijst van Eigenaardige Woorden, die in Goedereede, Overflakkee Schouwen en Kadzand in gebruik zijn“. Daarbij vindt men o.a. het woord „Kapitein“ in de beteekenis van vroedvrouw vermeld.

In het *Militaire Woordenboek* van DIBBITZ komt het ook voor, en daar kan men tevens de uitdrukking „Schoutinnen bij nacht“ voor vroedvrouwen vinden.

Het woord „Kapiteinse“ is zeer waarschijnlijk ontleend aan de scheepvaart. Het kan geen verwondering baren, dat de bewoners van ons lage landje hun gelijkennissen bij voorkeur zochten in dit, hun dagelijksch bedrijf. In de 17de eeuw is onze taal rijk aan zulke beelden: de bevalling werd bij voorbeeld dikwijls met een boottocht vergeleken, meer in het bijzonder met een vaart naar de Volewijk, waar dan de kinderen vandaan kwamen.

In *Warenar* van P. CZN HOOFT (1616) gaat Reym, de meid, de aanstaande grootmoeder halen, en spreekt zij deze aldus toe: De schuit wil nae de Volewijk, je zoud komen helpen roeyen. Kijk, je bint mans moer; zou j'er niet in worden gekent?

In het droef-blij-eyndent spel *Tranquilli de Mont* van den Amsterdamschen geneesheer BERNARD FONTEYN (1633) is Digna op zoek naar een vroedvrouw. Zij deelt dit als volgt aan een buur mede:

„De schuyt wil van de wal;

„Ick peur op wech, en soeck er ien, die de schuyt sel overvaren.

„Het kraeck al datter an is“.

Levijntje in de *Klucht van den Gewilligen Hoordrager* (1626) wil graag weten, hoe het met Aeltje's bevalling is gegaan, en vraagt:

„Hoe is het al gegaen, Moer, wou de schuyt al taemelickjens voort?“

en Aeltje antwoordt:

„Wat sal ick seggen, Levijntje, ick had in 't ierst al een harde stoot,

„'t Was tegens wind en stroom“.

Terwijl wij onzen kinderen wijs maken, dat moeder in bed moet blijven, omdat de ooeivaar haar in het been gepikt heeft, heet dat in W. D. HOOFT'S kluchtspel *Jan Saly*: „En oock het se in 't roeyen ien groote spijker in heur voet getreên“.

De vroedvrouw, die te kennen wil geven, dat de verlossing niet zoo vlot van stapel is gelopen, drukt dat uit door te zeggen, dat zij „zwaar heeft moeten roeien“.

De uitdrukking was zóó ingeburgerd, dat het werkwoord roeien zelfs in overgankelijken vorm werd gebezigd met het kind als voorwerp. Als in *Tranquilli de Mont* de vroedvrouw onmiddellijk na afloop van de verlossing, met den zuigeling op den arm ten tooneele verschijnt, verzucht zij:

„God danck, God sij gelooft, al ben ick wat vermoeyt,

„Ten schaet niet, Kijertjens, want w'hebben ien seun eroeyt“.

Ten slotte kan dan nog gewezen worden op een pamphlet in den vorm van een tooneelstukje *Koeckoeckzangh enz. . .* (1677), waar de vroedmeesters „overvaren (ervaren) Lootzen van de Voolewijk“ genoemd worden.

Met deze voorbeelden zal wel voldoende zijn aangetoond, hoe men er toe gekomen is, de vroedvrouw „Kapiteinse“ te noemen.

's-Gravenhage, 4 Juli 1938.

J. B. F. VAN GILS.

EEN VERZONNEN BEELTENIS.

Een beeltenis van BONTIUS bestaat er niet. De levensloop van dezen zoo jong gestorven en later zoo beroemd geworden geneesheer verklaart dat voldoende. Indertijd heeft dr. VON RÖMER zich daarin niet kunnen schikken en hij verzon, met behulp van een heele reeks hoogst gewaagde speculaties, de mogelijkheid van het bestaan eener beeltenis in het titelprentje van een bijna 30 jaar na den dood van BONTIUS verschenen, tweeden druk van diens werk. Dit spel der verbeelding, door VON RÖMER zelf besloten met de woorden „Se non è vero . . .“, werd door hem te

kwader ure gepubliceerd in zijn *Historische Schetsen* 1). Toch had hij het recht te mogen verwachten, dat niemand zijn spel in ernst zou gaan gebruiken. Dat blijkt nu anders te zullen uitvallen.

Einde Mei vernam ik, dat de commissie belast met de regeling van het in September a.s. te houden Congres voor Tropengeneeskunde, het voornemen had de zogenaamde beeltenis van BONTIUS te gebruiken voor een herinneringspenning ter eere van BONTIUS. Dadelijk heb ik toen, direct en indirect, mondeling den gang van zaken met die beeltenis toegelicht, en gewaarschuwd dat alles daaromtrent op louter phantasie berustte. In de commissie is, naar ik begreep, de zaak uitvoerig besproken, maar werd het besluit genomen met het plan verder te gaan.

Hierop heb ik schriftelijk nogmaals aan de commissie de bezwaren te kennen gegeven, waarop ik schriftelijk ten antwoord kreeg, dat de commissie de bezwaren kende en deelde, dat de tijd echter niet meer toeliet den penning te wijzigen en dat men meende dat het voldoende zou zijn in het programma van het congres de mededeeling op te nemen, dat er van BONTIUS geen afbeelding bestond en dat voor de medaille gebruik was gemaakt van de door dr. VON RÖMER als mogelijk aangeduide beeltenis.

Deze waarschuwing in het programma zal niet baten. Wie zal na 50 jaar nog iets afweten van het bestaan dier papieren verklaring in een programma? Maar het misleidende metaal ligt dan nog overal ter wereld. Met uit die titelprent den kop van den onderstelden geneesheer te lichten en te plaatsen op een herinneringsmedaille, aan BONTIUS gewijd, hebben de heeren een BONTIUS-beeld geschapen.

Is dat zoo erg? In het algemeen niet; in dit bijzondere geval wel. De geneeskunde kent, als iedere tak van wetenschap, haar verzonnen afbeeldingen van groote beoefenaars. Maar wij zijn gewend, dat deze misleidingen het werk zijn geweest van baatzuchtigen, teekenaars en drukkers. Hier echter hebben wij te maken met een gezelschap wetenschappelijke menschen, doctoren en professoren in de geneeskunde, dat na ampel overleg en met volle kennis van zaken een besluit neemt, dat onvermijdelijk zal voeren tot zulk een misleiding. Hoe verontwaardigd zouden dezen wel zijn, indien iemand het bestond het congres een totaal verzonnen afbeelding van een malaria-muskiet voor te houden, met de zekerheid dat het nageslacht zou denken, dat dit dier werkelijk zoo had bestaan. Maar BONTIUS!

Moge deze mededeeling er toe bijdragen voor de toekomst de wordingsgeschiedenis van dat BONTIUS-beeld bekend te maken in iets wijder kring, dan de commissie met haar enkele vermelding in het congres-programma kan bereiken. Misschien kan dat het gevaar voor later wat verkleinen.

Wassenaar, 1 Augustus 1938.

D. SCHOUTE.

De bedoeling van de Commissie ter voorbereiding van het Congres was, het congresteekken met BONTIUS in verband te brengen, als grondlegger der Nederlandsche Tropengeneeskunde. De wensch, dezen Nederlander te eeren, bleef ook bij de Commissie bestaan, nadat zij door collega SCHOUTE er op was gewezen, dat het bewijs van de identiteit van BONTIUS met een beeltenis, voorkomende op de titelprent van den tweeden druk der *Oost- en West-Indische Warande*, niet geleverd is. Met vijf tegen vier stemmen werd toen besloten, den reeds geteekenden kop toch voor het congresteekken te gebruiken, maar nu niet als een *beeltenis* van BONTIUS, doch slechts als een eerwaardig symbool en een authentieke herinnering aan hem, ontleend aan een 250 jaren geleden verschenen herdruk van zijn geschriften. Deze wordingsgeschiedenis van het insigne, met reproductie van de geheele titelprent, wordt in het congresprogramma toegelicht en wij meenen dan ook, dat aldus elk misverstand ondervangen wordt.

Amsterdam, 4 Augustus 1938.

W. A. P. SCHÜFFNER.

CH. W. F. WINCKEL.

1) L. S. A. M. VON RÖMER, *Historische Schetsen*. Batavia, 1921. Zie blz. 28—31; afbeeldingen blz. V, VI en IX. Zie over de tweede uitgave van BONTIUS' werk, samen met dat van PISO en MARCGRAV: M. A. VAN ANDEL; Inleiding tot GULIELMUS PISO, *De Indiae utriusque re naturali et medica. Opuscula Selecta Neerlandicorum de Arte Medica*, Dl. XIV, 1937.